

művészete, munkájának könnyen áttekinthető, világos tagolása, a részek kellő arányossága és a feldolgozott adatok bősége a komoly és emelkedett előadással párosulva olyan érényei Kornis munkájának, amelyek önmagukban is izgatónan érdekes olvasmánnyá tennék a könyvet. A magam részéről nincs módomban, hogy a valóságos levéltári kutatásokon és a korabeli irodalom alapos tanulmányozásával szerzett adatait aprólékosan ellenőrizhessem. Lehet, hogy a történetíró annyira beleélte magát a multba, hogy néhol túlságos jelentőséget tulajdonít egy-egy röpiratnak, hivatali aktának vagy ötletnek, amelyek csupán a történelem perspektívájában nőhetnek meg, de a maguk idejében hatástalanok maradtak. Mindezek kellő értékelése és az esetleges tévedések kiigazítása olyan kritikuskra vár, akik ezen a téren maguk is kutatómunkát végeztek. A magam részéről csak örömet fejezhetem ki a felett, hogy ezt a könyvet tudományos irodalmunk a magáénak vallhatja, mert benne a kutatásnak olyan megindítóját látom, amely sokakat fog ezen a téren munkálkodásra ösztönözni és bizonyos, hogy hosszú időn keresztül utat fog mutatni mindazoknak, akik ezen az úton Kornis Gyula nyomában elindulnak.

Nagy József.

Lux Gyula: A nyelv. Nyelvlélektani tanulmány. Budapest, Athenaeum, é. n., 135 lap.

Az érdekes szerző tanulmányában „a nyelvfilozófiai és nyelvlélektani kérdések nagy tömegéből azokat akarja megvilágítani, amelyek a nyelvtudománnyal és *nyelvtanítással* foglalkozót különösen érdekelhetik“ (Tájékoztató) és „amelyeket magyar nyelven vagy egyáltalában nem, vagy csak nehezen hozzáférhető művekben tárgyaltak“ (Előszó). Ezeket a kérdéseket a Tartalomjegyzékben, majd összefüggően a 74. lapon sorolja fel. Allapítsuk meg nyomban, hogy szerzőnk ennek a feladatnak alaposan eleget tesz: tárgyába szeretettel mélyed el, lelkiismeretesen felhasználja az idevágó gazdag irodalmat (elsősorban Wundt műveit), amelynek tanulságait s újabb eredményeit áttekinthetően foglalja össze. Fejlődésükben ismerteti az egyes problémák körül felmerült nézeteket, de a kritikai állásfoglalást rendszeren az olvasóra bízta. Könyvecskéje, amelynek tanulmányozása iskolázott s fegyelmezett elmét követel, e szerint részben pótolja a külföldi terjedelmes szakmunkák tanulmányozását s nem csupán tanárjelölteknek fog jó szolgálatot tenni, hanem kiválóan alkalmas arra is, hogy mindazoknak érdeklődését fokozza és ismereteit mélyítse, akik nyelvtanítással foglalkoznak. Ez utóbbiakra való tekintettel célszerű, tehát kívánatos lett volna a mű végén összefoglalni azokat a tanulságokat és gyakorlati útbaigazításokat, amelyek az elméleti fejtegetésekből leszűrhetők: módszer, tanterv, utasítások s tankönyv részére hasznosíthatók s amelyekkel csak alkalmilag s szétszórva találkozunk (pl. 95., 101., 103. l.). Hisz az Előszóban maga is vallja, hogy „a nyelvtanulás és nyelvtanítás helyes módját nyelvlélektani helyes ismeretek nélkül nem lehet megérteni, megoldani“.

A részleteket illetőleg megjegyzéseink a következők. A forrásokra való utalás lépten-nyomon a legnagyobb lelkiismeretességgel történik, de az idézeteknek két nyelven való közlése elmaradhatna. A szerző nagy kedvteléssel és aránytalan terjedelemben foglalkozik a gyermeknyelvvél s talán felesleges és kétes értékű részletekbe is bocsátkozik. Így pl. a 61. és 64. lapon között táblázatok a különböző megfigyelő szerint a normális gyermek átlagos szókincsét a 7. életévben. 606-ra, 4000-re, illetőleg 6698-ra becsülik, a tízévesét pedig — 10.000-re!! E helyett a gyermeknyelvvél kapcsolatban a szerző gyakorlatilag is hálásabb s realisabb munkát végez, ha szóvátési pl. a kiskorúak túlkorai idegnyelvtanulását, az egyidejű két- és háromnyelvűséget s ezzel összefüggésben az anyanyelvi érzék károsodását.* A 38. l. közepe táján a *Sprache* helyett vagy mellett nyilván tollhiba folytán kimaradt a *Zunge*, a 74. l. közepén pedig ebből a mondatból „az a szoros kapcsolat, amely a beszéd fizikai és pszichológiai jelenségei közt megvan“ kimaradt a *fiziológiai* jelző, ami egyébként a folytatásból is kiderül. Nem osztozhatunk abban a (Jespersen nyomán) vallott nézetben sem, mely pl. az angol nyelvet „tökéletesség“ dolgában a görög és latin fölé helyezi (37). Tudjuk, hogy Schmidt József szerint is az angol nyelv a legfinomabb gondolati árnyalatok kifejezésére alkalmasabb, mint bármely más kultúrnyelv, de ezzel szemben pl. Fr. Th. Vischer német esztétikus így vélekedik: *Das Englische hat einen Klang, als brächte man zum Spass unanständige Töne hervor. In der lächerlichsten aller Kultursprachen hat Shakespeare geschrieben (Auch Einer, 355)*. A könyv stílusa világos, gördülékeny s bizonyára csak az idegen nyelv zavaró hatása idézte elő az ilyen kisiklásokat: A beszédhang *egy* fizikai tünemény, amely ha egyszer elhangzott, megszűnt *létezni* (43); az az önámítás, amelyben a nyelvészek *leledzenek* (84); a primitív népeknél kezdetben a gondolat egyetlenegy szóval *lesz kifejezve* (87); izolált gyökök a nyelvben sohasem *léteztek*; nem is *létezhettek* (92); mi azt a tapasztalatot *fogjuk tenni* (108).

Noha a szerző maga is beismeri, hogy tanulmánya hézagos s még igen sok rokon kérdésről beszélhetett volna, a meglevő kereteken belül is szóvá tehetett volna egy és más szerves kapcsolatban levő jelenséget. Így pl. az íráskép és olvasás tárgyalásánál (119. l. f.) az írásjelekről, helyesírásról, a nyomtatás (betűk, sorok) külső megjelenítéséről; az érzelmekkel kapcsolatban (v. ö. 94. l. jegyzet, 96., 98., 100. l.) kitérhetett volna a különböző kifejezési módok (írott s beszélt nyelv, ének, zene stb.) viszonylagos kifejezőképességére, a megfelelő szóért való küzdelemre, a testi-lelki hangulat (diszpozíció) befolyására (v. ö. Siegfried Eberhardt új művét: *Der Körper in Form und in Hemmung*), a természet, a tárgyak, a hely és idő nyelvére. Végül a nyelvek s elsősorban a magyar nyelv lélektani móltatásáról szerettünk volna egyet-mást hallani, mert jól mondja Weber: *In nichts drückt sich der Natio-*

* Ezt illetőleg tanulságos adatot közöl saját gyermekkorából R. H. Francé *Der Weg zu mir* c. most megjelent életrajzának 22. lapján (Kröner-Verlag, Leipzig 1927).

nalcharakter oder das eigene Gepräge der Seelen- und Geisteskraft so sprechend aus, als in der Sprache eines jeden Volkes; ebenso die Gesinnungen der Achtung und des Wohlwollens gegen andere, sowie der Hang zur Schmeichelei, Kriecherei und Falschheit in nichtssagenden Redensarten, die offenen, redlichen und wahren Völkern durchaus fehlen (Demokritos, IX. 156). — Ezekről a jórészt egyéni ellenvetésektől eltekintve, Lux Gyula tanulmánya értékes nyereségszámba megy hazai nyelvészeti irodalmunkban. Kemény Ferenc.

Dr. Marcell Mihály: A katolikus nevelés szelleme. (Szent István-Könyvek, 23. sz.) Budapest, 1925. Kiadja a Szent István-Társulat. (Kis 8-r., 190 l.)

A szerző magas filozófiai nézőpontból vizsgálja, bírálja és rostálja a nevelés segítő és gátló tényezőit; megállapításaival kapcsolatban rengeteg sok irodalmi munkára hivatkozik, hazaira, külföldre egyaránt. Ideálja a mély meggyőződésből vallásos, a legmagasabb „életsíkon“ élő, jellemében szilárd, tetteiben katolikus keresztény erkölcsi alapon álló, harmonikus életet élő férfi és nő. Ezt az ideált igyekszik megvilágítani és megvalósítani könyvének minden sorában, mely három részre tagoltan előbb az önnevelésről, aztán a gyermeknevelésről s végül a tömegnevelésről szól.

Az önnevelés legmagasabb foka a tökéletes egyéniség. Ennek nevelőereje nagy, mert példájával öntudatlanul, tanításával tudatosan árasztja lelkének kincsait, s a szó szent és teljes értelmében lélekfejlesztővé lesz. A gyermeknevelés célja a harmonikus ember, akinek tiszta a lelke, tisztának lát más is; akiben jóság honol, aki jóságot keres és talál mindenütt. A tömegnevelés végcélja a katolikus társadalom.

A vallásos érzés, a vallásos élet kifejlesztése és öntudatosá tétele mellett foglalkozik a nevelésnek egyéb vonatkozásaival is. Különösen meleg a hangja, mikor a katolikus nevelés szociális feladatairól ír, vagy amikor az elhagyott, a testileg vagy lelkileg beteg gyerekekről szól. Rámutat arra, minek köszönhetjük azt a kulturális jólétet, amely körülvesz bennünket. Annak, hogy az emberek egyrésze rászánja életét, hogy a föld mélyére szállva, felhozza a fekete gyémántot s ennek rejtett erőit tűzzé, fénné átváltva, kultúrát biztosít számunkra. Mégis hányszor tapasztalhatjuk, hogy ettől a nagyértékű néprétegtől elfordul az intelligensebb néposztály.

Megkapóan fejtegeti a szerző a tiszta férfúság és a tiszta nőiség erényét. Annak kivételével, amit az önneveléssel kapcsolatosan az alapvető ösztönöknek más területre való átjátszhatóságáról ír, teljesen osztozunk nézetében a nemi felvilágosítás kérdését illetőleg. Híve szerzőnk az okos és fokozatos felvilágosításnak, mely a legintimebb családi szentélyben vagy a rendkívül tapintatos nevelő bevonásával intézhető el. Közli Lischnowska Mária 8—10 éves kisgyermekeknek szánt felvilágosító tervezetét, amely valóban a legsikerültebbek egyike, de megjegyzi, hogy az ismeret magában nem óv meg semmitől.

A nevelésnek egyik-másik tényezőjéről szubjektív beállításban ír, például a hazafias nevelésről csak néhány sorban tesz említést a tömegnevelés keretében, de mindenkor a gyermek és a nevelés szeretetétől áthatva, megértéssel, nem-